

Requisitoir G. Wilders (deel 1) - samenvatting
Officieren van justitie mr. P. Velleman en mr. B. van Roessel

12 oktober 2010

13/425046-09

Dit is een samenvatting van het eerste deel van het requisitoir, uitgesproken op 12 oktober 2010, in de strafzaak van G. Wilders. Deze samenvatting is geen processtuk, maar is uitsluitend bedoeld als toegankelijke samenvatting voor de pers en andere belangstellenden. Als er enige discrepantie is of lijkt te zijn tussen deze tekst en het uitgesproken requisitoir, dan is de tekst zoals uitgesproken bij het requisitoir leidend. Aan deze tekst van de samenvatting kunnen geen rechten worden ontleend.

Inleiding

Aan deze rechtszaak kleven drie bijzondere aspecten. In de eerste plaats dat twee kernwaarden van de rechtsstaat centraal staan, het recht op de vrijheid van meningsuiting en het recht om niet gediscrimineerd te worden. Ten tweede dat de verdachte in deze strafzaak een bekende politicus is. Ten derde dat het OM de vervolging van Wilders heeft gestart in opdracht van het gerechtshof Amsterdam.

Beperkte rol strafrecht

Nationaal en internationaal is er aandacht voor Wilders, deze strafzaak en de daaraan verwante maatschappelijke of politieke vraagstukken. Het strafrecht heeft een beperkte rol en kan geen pasklaar antwoord geven op deze vraagstukken. Het OM oordeelt enkel of Wilders met de door hem gedane uitlatingen één of meerdere strafrechtartikelen heeft overtreden.

Wilders als politicus

Dat Wilders politicus is maakt dit strafproces niet tot een politiek proces. De uitlatingen van Wilders worden op zuiver juridische gronden beoordeeld. Het feit dat Wilders politicus is, dient volgens de jurisprudentie wel te worden meegewogen bij de beoordeling. Bij uitstek een politicus heeft een grote vrijheid om anderen voor zijn politieke standpunt te winnen. De discriminatieartikelen uit het Nederlandse Wetboek van Strafrecht (Sr) vormen een mogelijke beperking van die vrijheid.

De waarheid

Wilders heeft eerder gesteld dat hij niet strafbaar kan zijn omdat wat hij zegt de waarheid is. In dit proces wordt geen oordeel gegeven over het waarheidsgehalte van de uitlatingen van Wilders. Dit is voor de strafrechtelijke beoordeling niet relevant, omdat de beoordeelde uitspraken de mening van Wilders zijn. Van zijn uitspraken, die zijn mening weergeven, kan worden getoetst of hiermee de discriminatiebepalingen zijn overtreden. Op grond van Europese jurisprudentie moet wel worden meegewogen of Wilders (enige) feitelijke onderbouwing geeft voor zijn uitlatingen.

Planning

Op dinsdag 12 oktober 2010 is het eerste deel van het requisitoir gehouden. Hierin is behandeld:

- inleiding;
- procesverloop;
- de benadeelde partijen;
- het Europees recht;
- bestanddelen 'in het openbaar' en 'mondeling, bij geschrift of afbeelding'
- theoretisch gedeelte artikel 137c Sr (groepsbelediging);

- strafrechtelijke beoordeling feit 1 (groepsbelediging);

Op vrijdag 15 oktober wordt het tweede deel van het requisitoir gehouden. Dan wordt behandeld:

- theoretisch gedeelte artikel 137d Sr (aanzetten tot haat en aanzetten tot discriminatie)
- strafrechtelijke beoordeling feit 2 (aanzetten tot haat wegens godsdienst)
- strafrechtelijke beoordeling feit 3 (aanzetten tot discriminatie wegens godsdienst)
- strafrechtelijke beoordeling feit 4 (aanzetten tot haat wegens ras)
- strafrechtelijke beoordeling feit 5 (aanzetten tot discriminatie wegens ras)

Procesverloop

Van februari 2007 tot en met april 2008 zijn er bij het OM aangiften tegen Wilders binnengekomen. Het OM heeft drie deskundigen geraadpleegd bij de beoordeling van de aangiften. Op 30 juni 2008 zijn de aangiften, met een uitgebreide motivering aan de aangevers, geseponeerd.

Nadat door een aantal aangevers klacht werd gedaan heeft het hof Amsterdam op 21 januari 2009 in een beschikking de opdracht gegeven om Wilders te vervolgen voor het aanzetten tot haat en discriminatie en voor groepsbelediging voor zover het betreft diens vergelijkingen met het nazisme.

Vanaf de datum van de beschikking van het hof is het Amsterdamse OM intensief bezig geweest met de voorbereiding van de strafzaak. De eigen sepotbeslissing is kritisch bekeken in het licht van de beschikking van het hof en er is nogmaals relevante jurisprudentie en literatuur bestudeerd.

Op de regiezitting van 20 januari 2010 heeft het OM de opbouw van de tenlastelegging toegelicht. Voor meer informatie hierover wordt verwezen naar het inleidend betoog van de regiezitting.

Na de inhoudelijke behandeling van de zaak wordt met het requisitoir het standpunt van het OM gegeven.

Benadeelde partijen

In deze zaak hebben een groot aantal benadeelde partijen zich aangemeld. Een deel daarvan betreft klagers die destijds bij het hof Amsterdam een klaagschrift tegen de sepotbeslissing hebben ingediend. Van enkele partijen zijn vorderingen tot schadevergoeding ontvangen.

Standpunt OM benadeelde partijen

Op grond van artikel 51a Wetboek van Strafvordering (Sv) kan degene die rechtstreeks schade heeft geleden door een strafbaar feit, zich als benadeelde partij voegen in het strafproces terzake van zijn vordering tot schadevergoeding.

Het is essentieel dat er sprake is van *rechtstreekse* schade. Hiervan is alleen sprake als de benadeelde partij is getroffen in een belang dat door de overtreden strafbepaling wordt beschermd.¹ Er moet bovendien een causaal verband zijn tussen het strafbare feit en de schade. Voor een

¹ Tekst & Commentaar Strafvordering 8^e druk, p. 158 waar wordt verwezen naar *Kamerstukken II* 1989/90, 21345, nr. 3, p 11 en Tekst & Commentaar Strafvordering 8^e druk, p. 159.

vergoeding komt alleen in aanmerking die schade die rechtstreeks het gevolg is van het feit zoals in de tenlastelegging is omschreven.²

Ten aanzien van de ontvankelijkheid van een benadeelde partij in een discriminatiezaak, heeft de Hoge Raad in 1996 een belangrijk arrest gewezen over artikel 137c en 137d Sr. De Hoge Raad heeft daarin geoordeeld dat niet voldoende aannemelijk was gemaakt dat de strafbaar geachte uitlatingen nu juist tegen de beledigde partijen, haar leden of "achterbannen" waren gericht. Daarom kon niet worden geoordeeld dat de benadeelde partijen of degenen voor wie zij opkwamen door die uitlatingen rechtstreeks schade hadden geleden. Omdat het verband tussen feit en schade ontbrak werden de benadeelde partijen niet-ontvankelijk verklaard.³

Het OM concludeert dat ook in de zaak Wilders het directe verband tussen feit en schade ontbreekt en concludeert dat de vorderingen van alle benadeelde partijen niet-ontvankelijk moeten worden verklaard.

Het Europese recht

Het OM bespreekt het belang van het Europees Verdrag ter bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden (EVRM). Het recht op vrijheid van meningsuiting is verwoord in artikel 10 EVRM. Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens spreekt recht over het EVRM.

Het Europese Hof toetst alleen of een uitspraak van de rechter in een bepaald land wel of niet in strijd is met de rechten in het verdrag. Het Europese Hof geeft landen soms een eigen beoordelingsruimte om bepaalde typen uitlatingen strafbaar te achten. In verschillende landen kunnen dus verschillende regels gelden.

Féret, Le Pen, Soulas

Het Europese Hof heeft geoordeeld over de veroordeling wegens discriminerende uitlatingen van de politici Le Pen⁴ en Féret⁵, en de burger Soulas⁶, en oordeelde dat er geen schending van de vrijheid van meningsuiting was. Zij mochten dus veroordeeld worden.

Het EHRM hecht enerzijds grote waarde aan de vrijheid van meningsuiting van politici, met name voor leden van de oppositie. Het politiek debat is van grote waarde in een democratische samenleving en mag alleen om zeer dringende redenen beperkt worden. Het Hof toetst eventuele beperkingen nauwgezet. In een discussie van algemeen belang mag er een zekere mate van overdrijving en provocatie, oftewel een zekere mate van buitensporigheid zijn.

De andere kant van de medaille is dat uitlatingen die gevoelens van afwijzing en vijandigheid genereren en aanzetten tot haat, wel degelijk strafbaar mogen zijn. Politieke uitspraken die aanzetten tot haat vormen een bedreiging voor de maatschappelijke vrede en politieke stabiliteit in democratische staten. Politici moeten zeer zorgvuldig zijn, want hun doel is aan de macht te komen. Het is van wezenlijk belang dat politici vermijden woorden te gebruiken die de onverdraagzaamheid kunnen aanwakkeren.

² Tekst & Commentaar Strafvordering 8e druk, p. 160, waar wordt verwezen naar *Kamerstukken II* 1989/90, 21345, nr. 3, p 17.

³ HR 16 april 1996, NJ 1996, 527.

⁴ EHRM 20 april 2010, nr. 18788/09, *Le Pen/Frankrijk, ontvankelijkheidsbeslissing*.

⁵ EHRM 16 juli 2009, nr. 15615/07, *Féret/België*.

⁶ EHRM 10 juli 2008, nr. 15948/03, *Soulas/Frankrijk*.

Op nationaal niveau dient te worden beoordeeld wat strafbaar is gesteld in artikel 137c en d Sr, en daar dienen uitlatingen aan te worden getoetst. Het vaste toetsingskader van het Europese Hof kan daarbij richting geven.

Artikel 137c Sr, groepsbelediging (feit 1)

Als eerste feit op de dagvaarding is artikel 137c Sr (groepsbelediging) ten laste gelegd.

Beperkte werking en negatieve beeldvorming

Artikel 137c Sr dient beperkt geïnterpreteerd te worden. De grondslag van de strafbaarheid ligt in het scheppen van een negatief beeld bij derden. De wetgever had bij de invoering van artikel 137c en 137d Sr een beperkte werking voor ogen ter bescherming van de vrijheid van meningsuiting. De Hoge Raad onderkent in het Gezwel-arrest⁷ dat de wetgever een beperkte reikwijdte van 137c Sr heeft beoogd.

De kwetsbaarheid van een groep, bijvoorbeeld moslims, is voor de strafrechtelijke beoordeling niet relevant.

Beledigend over een groep mensen

Het zich beledigend uitlaten over een groep mensen is het kernbestanddeel van artikel 137c Sr. Om te beoordelen of iemand zich over een groep mensen beledigend heeft uitgelaten, heeft de Hoge Raad in zijn jurisprudentie drie stappen onderscheiden.⁸

De driestappenmethode van de Hoge Raad werkt als volgt:

In stap 1 wordt beoordeeld of de uitlating op zichzelf beledigend is over een groep mensen.

In stap 2 wordt de context beoordeeld waarin de uitlating is gedaan.

In stap 3 wordt beoordeeld of de uitlating een onnodig grievend karakter heeft.

Stap 1, op zichzelf beledigend over een groep mensen

Wanneer is een uitlating op zichzelf beledigend over een groep mensen?

Op zichzelf oftewel naar zijn bewoordingen en in samenhang

De woorden 'op zichzelf' willen zeggen 'naar zijn bewoordingen en in samenhang'.

Om te weten wat woorden betekenen zijn vaak de woorden zelf al voldoende, maar de rest van de tekst kan nodig zijn om de werkelijke boodschap van de woorden te begrijpen. Het kan bijvoorbeeld zijn dat duidelijk is dat de hele tekst ironisch van toonzetting is. Die paar woorden die dan geïsoleerd bezien misschien beledigend overkomen, zijn dan in het geheel gezien, in de samenhang, ironisch van toonzetting en dus van een heel andere betekenis. Onder beoordeling in samenhang moet worden verstaan de duiding van woorden *binnen* het grotere geheel van de uiting; het geschrift, de film of anderszins waar zij deel van uitmaken.

Over een groep mensen

De Hoge Raad heeft in het Gezwel-arrest⁹ gezegd dat een uitlating, om strafbaar te zijn, **onmiskenbaar** betrekking moet hebben op een groep mensen die door hun godsdienst wordt gekenmerkt. De uitspraak

⁷ HR 10 maart 2009, *LJN* BF0655 r.o. 2.5.2.

⁸ HR 14 januari 2003, *LJN* AE7632, *NJ* 2003, 261 (Herbig, m.nt. P.A.M. Mevis).

⁹ HR 10 maart 2009, *LJN* BF0655.

'Stop het gezwel dat islam heet' wordt door de Hoge Raad niet strafbaar geacht, omdat de uitspraak niet onmiskenbaar betrekking heeft op een groep mensen wegens hun godsdienst.

Het is goed voorstelbaar dat mensen die zich zeer verbonden voelen met hun godsdienst, het gevoel hebben dat (ook) zij gediscrimineerd worden als hun godsdienst wordt bekritiseerd. Echter, juridisch gezien wordt er een strikt onderscheid gemaakt tussen een uitlating die betrekking heeft op een godsdienst en een uitlating die betrekking heeft op de mensen die deze godsdienst aanhangen. Kritiek op opvattingen of op het gedrag van hen die tot de groep behoren, waaronder met name valt gedrag dat direct verband houdt met of direct voortvloeit uit de godsdienst, is niet strafbaar. Kritiek op een godsdienst is niet strafbaar, ook niet als dat in zeer grove bewoordingen wordt gedaan. Eventueel hierdoor gekwetste gevoelens mogen bij de juridische beoordeling van het bestanddeel 'beledigend over een groep mensen' **niet** worden meegewogen.

Invulling beledigend over een groep mensen

Wat is dan wel beledigend over een groep mensen? Er is slechts een belediging over een groep mensen, indien er conclusies ten aanzien van die mensen worden getrokken. Strafbbaar is enkel het aantasten van de eigenwaarde of het in diskrediet brengen van de groep, omdat die van een bepaald ras is, een bepaalde godsdienst belijdt of een bepaalde levensovertuiging is toegedaan. Gevoelens van de groep worden daarbij, zoals gezegd, niet meegewogen. Strafbbaar beledigen is derhalve het trekken van conclusies over een groep mensen waardoor het beeld dat over die groep mensen bestaat wordt aangetast.

Stap 2, de context

Als de eerste stap van het driestappenkader is doorlopen, dus als is geconcludeerd dat de uitlating op zichzelf beledigend is over een groep mensen, dient stap 2 te worden gezet. In deze stap dient de uitlating te worden beoordeeld in de **context** waarin deze is gedaan.

Dat betekent dat de functionaliteit van de uitlating moet worden gewogen. Er zijn drie soorten context:

- het maatschappelijk debat
- de geloofsovertuiging
- de artistieke expressie

Als een uitlating een bijdrage is aan een maatschappelijk debat, wordt gedaan in het kader van een geloofsovertuiging of wordt gedaan in het kader van de artistieke expressie, kan dat het beledigend karakter aan de uitlating ontnemen. Dat hoeft niet te betekenen dat de uitlating in de praktijk als minder erg zal worden ervaren; het betreft hier een juridische constructie zoals die door de Hoge Raad wordt toegepast. We gaan alleen verder in op het maatschappelijk debat, omdat dat in deze strafzaak van belang is.

Maatschappelijk debat in Europees verband

Het OM neemt aan dat het zwaarwegende belang dat toegekend wordt aan een maatschappelijk debat, sterk is beïnvloed door de Europese jurisprudentie. Het Europese Hof heeft uitgemaakt dat beperkingen aan uitlatingen die bijdragen aan een maatschappelijk debat vanwege de vrijheid van meningsuiting bijzonder moeilijk te legitimeren zijn. De vrijheid van meningsuiting vormt naar de woorden van dit Hof één van de essentiële fundamenten van een democratische rechtstaat en is één van de grondvoorwaarden voor de ontwikkeling van een democratie en de zelfontplooiing van ieder individu. Het Hof is steevast van oordeel dat zonder de eisen van pluralisme, tolerantie en ruimdenkendheid geen democratische samenleving kan bestaan. Dit betekent dat niet alleen onomstreden, maar juist ook meningen, denkbeelden en informatie die hinderlijk kunnen zijn voor de overheid of voor bepaalde groepen in de samenleving, en die dus naar de terminologie van het Europese Hof 'offend, shock or disturb', onder de bescherming van artikel 10 EVRM

(vrijheid van meningsuiting) vallen. Dit laat onverlet dat dit soort uitlatingen toch wel degelijk strafbaar kunnen zijn en dat derhalve de bescherming door 10 EVRM niet altijd tot straffeloosheid leidt.

Gezien de Europese jurisprudentie zal de overheid terughoudend moeten zijn met strafrechtelijke inmenging in het publieke debat.

Maatschappelijk debat en politieke context

De meest uitgesproken vorm van het maatschappelijke debat is het politieke debat. Het politieke debat is daarmee een krachtige context, die het beledigend karakter aan een uitlating relatief gemakkelijk kan ontnemen. Dat is ook vanzelfsprekend. Een pluralistische democratie uit zich in een politiek spectrum waarin zeer uiteenlopende standpunten worden aangehangen en verdedigd. Een ware democratie maakt het mogelijk dat ook over gevoelige zaken, dogma's en taboes, open en op het scherpst van de snede kan worden gediscussieerd.

Grenzen aan het maatschappelijk debat

Sommige uitlatingen zijn niet te plaatsen in een maatschappelijk debat of kunnen niet worden aangemerkt als een serieuze bijdrage aan dat debat. Als uitlatingen alleen bestaan uit scheldwoorden zal voor iedereen duidelijk zijn dat daarmee geen bijdrage wordt geleverd aan een maatschappelijk debat. Uit de jurisprudentie blijkt echter ook dat men buitengewoon terughoudend moet zijn bij het stellen van eisen aan uitlatingen, voor wat betreft het plaatsen van uitlatingen in een maatschappelijk debat.

Stap 3. Onnodig grievend

Als een uitlating op zichzelf beledigend is, maar de context neemt het beledigende karakter weg, dan moet de derde stap worden genomen: is de uitlating onnodig grievend? Als de beledigende uitlating over een groep mensen wegens hun godsdienst onnodig grievend is, is de uitlating toch strafbaar, ondanks de context waarin de uitlating is gedaan.

Uit de jurisprudentie wordt niet helemaal duidelijk hoe moet worden getoetst of een uitlating onnodig grievend is. De Hoge Raad neemt niet snel aan dat een uitlating onnodig grievend is.¹⁰ Naar de mening van het OM is een uitlating onnodig grievend als er een wanverhouding is tussen de grievendheid van de uitlating en de functionaliteit van de uitlating in het debat. De gemiddelde waarnemer moet deze wanverhouding kunnen zien.

Hiermee is het toetsingskader van artikel 137c Sr, groepsbelediging, geschetst. Nu volgt de beoordeling van feit 1, waarin groepsbelediging ten laste is gelegd.

Beoordeling uitlatingen zoals ten laste gelegd (feit 1)

De eerste vier uitlatingen op de tenlastelegging zijn afkomstig uit een artikel uit de Volkskrant van 8 augustus 2007 waar Wilders in een ingezonden brief onder de kop 'Genoeg is genoeg: verbied de Koran' pleit voor een verbod op de Koran. De vijfde uitlating op de tenlastelegging is een stuk tekst uit de film Fitna.

De eerste vier uitlatingen

Het OM oordeelt dat bij de uitlating van Oriana Fallaci Wilders het heel duidelijk maakt dat hij de woorden van een ander aan het citeren is. Het OM vraagt daarom een (partiële) vrijspraak.

¹⁰ Noot Mevis bij HR 14 januari 2003, LJV AE7632, NJ 2003, 261, paragraaf 7.

De ten laste gelegde uitlatingen gaan niet over mensen, maar over de islam en de Koran. De zinsnede over 'de zoons van Allah' betreft het gedrag van moslims, namelijk - volgens Wilders- het in de praktijk brengen van het kwade dat uit de Koran afkomstig is. Kritiek op gedragingen van hen, die tot een groep behoren, is niet strafbaar, met name als het gaat om kritiek op gedragingen die voortvloeien uit een religie. De uitlatingen zijn verder naar hun bewoordingen duidelijk geen uitlatingen over een groep mensen wegens hun godsdienst in de zin van artikel 137c Sr. In samenhang bezien met de rest van de tekst krijgen de uitlatingen geen andere betekenis.

Pas als een uitlating onmiskenbaar betrekking heeft op een groep mensen die door hun godsdienst worden gekenmerkt en er negatieve conclusies worden getrokken ten aanzien van de mensen van de groep, wordt die groep in diskrediet gebracht of de waardigheid van die groep miskend.

Het OM vraagt vrijspraak voor de eerste vier uitlatingen, omdat het bestanddeel 'beledigend over een groep mensen wegens hun godsdienst' in de zin van artikel 137c Sr niet is vervuld.

De vijfde uitlating

De vijfde en laatste uitlating uit feit 1 is afkomstig uit de film Fitna. De uitlating heeft naar zijn bewoordingen onmiskenbaar betrekking op de islam. Om de uitlating te kunnen beoordelen in samenhang met de rest van de uitlatingen, wordt een samenvatting gegeven van de film Fitna. Wilders uit met de film kritiek op de islam en de toenemende invloed die deze volgens hem heeft of zal krijgen in of op Nederland. Wilders trekt met de film negatieve conclusies over de islam, maar juridisch gezien niet 'over een groep mensen wegens hun godsdienst'.

Het bestanddeel 'beledigend over een groep mensen' uit artikel 137c Sr is daarom niet vervuld. Het OM vraagt vrijspraak voor de ten laste gelegde uitlating.

Het OM vraagt vrijspraak voor alle uitlatingen van feit 1.

De in feit 1 ten laste gelegde uitlatingen kunnen zeker wel kwetsend zijn voor moslims. Vergelijkingen van de Koran en de islam met Mein Kampf, het nationaal-socialisme, fascisme en communisme kunnen zonder meer de gevoelens kwetsen. Maar het kwetsen van gevoelens valt als zodanig niet onder het strafbare beledigen als bedoeld in artikel 137c Sr.